

Л.І. ГОЛІНАЧ*

(Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль, Україна)

Доцільність обліку витрат соціально відповідальної діяльності на підприємствах машинобудівної промисловості

Безпека господарських процесів набула особливого значення в умовах загострення глобальних проблем, пов'язаних з забрудненістю довкілля, обмеженістю природних ресурсів та продовольства, підвищення рівня свідомості громадян, зростання масштабів суспільного виробництва. Як наслідок, у світі стрімко розвивається концепція соціально відповідальної діяльності, де питання обліку результатів та оцінки рівня відповідальності суб'єктів господарювання залишаються маловивченими. Метою статті є розкриття особливостей діяльності машинобудівних підприємств та їх впливу на внутрішнє і зовнішнє середовище, визначення чинників, що впливають на складність організації обліку витрат соціальної відповідальності та специфіку їх відображення в системі обліку. Зазначені завдання дозволяють обґрунтувати доцільність ведення обліку витрат соціально відповідальної діяльності на підприємствах машинобудівної промисловості, діяльність яких чинить значний вплив на оточуюче середовище. Виявлено, що система обліку спрямована на відображення результатів впливу господарської діяльності на представників суспільства. На це вказують законодавчо встановлені вимоги, зокрема принцип повного висвітлення. Тому ступінь соціальної відповідальності, який присутній в процесі господарської діяльності машинобудівних підприємств, повинен бути розкритим у звітності таких суб'єктів. Розкрито особливості впливу основного виробництва підприємств машинобудівної галузі на працівників і довкілля. Охарактеризовано основні мотиви ведення господарської діяльності, та розкрито їх вплив на соціальну відповідальність підприємства. Обґрунтовано доцільність та переваги ведення обліку витрат соціально відповідальної діяльності та продемонстровано ступінь складності ведення такого обліку, що залежить від мотивів діяльності, концентрації капіталу й величини підприємства.

Ключові слова: витрати соціально відповідальної діяльності, облік результатів соціальної відповідальності, побічний вплив машинобудівної промисловості, соціальний ефект, надекономічна вигода, надвласна вигода.

DOI [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-3\(85\)-12-19](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-3(85)-12-19)

L.I. HOLINACH

(Ternopil National Economic University, Ternopil, Ukraine)

Feasibility of Accounting for the Costs of Socially Responsible Activities at the Engineering Industry Enterprises

The safety of business processes has gained particular importance in the context of the increase of awareness of citizens, growth the volume of social production and exacerbation of global problems associated with environmental pollution, limited natural and food resources. As a result, the concept of socially responsible activity is rapidly developing in the world, but the issues of accounting for the results of such activities and assessing the level of responsibility of business entities remain poorly understood. The purpose of the article is to disclose the features of the activities of machine-building enterprises and their impact on the internal and external environment, determine the factors that affect the complexity of the organization of accounting for social responsibility expenses and the specifics of their reflection in the accounting system. These tasks make it possible to justify the feasibility of accounting for the costs of socially responsible activities at the engineering industry enterprises, the activity of which has a significant impact on the environment. It was revealed that the accounting system is aimed at reflecting the results of the impact of economic activity on society. This is indicated by legislatively established requirements, in particular the principle of full coverage. Therefore, the degree of social responsibility that is present in the process of economic

* Голінач Людмила Іванівна, старший викладач кафедри економічної експертизи та аудиту бізнесу Тернопільського національного економічного університету (м. Тернопіль), кандидат економічних наук.

Бухгалтерський облік

activity of machine-building enterprises should be disclosed in the reporting of such entities. The features of the influence of the main production of machine-building enterprises on workers and the environment were disclosed. The main motives of doing business were characterized, and their impact on the social responsibility of the enterprise was disclosed. The feasibility and advantages of accounting of expenses of socially responsible activities were substantiated. It was proved that the degree of difficulty in maintaining such accounting depends on the motives of the activity, the concentration of capital and the size of the enterprise.

Keywords: *expenses of socially responsible activities, accounting of results of social responsibility activities, side effects of the machine-building industry, social effect, super-economic benefit, over-profit benefit.*

Постановка проблеми. Розвиток економіки супроводжується безупинним зростанням масштабів діяльності бізнесу і посиленням його впливу на оточуюче середовище. Однак такий вплив може проявлятися двоюко, оскільки господарська діяльність підприємств приносить користь у формі виробництва споживчих благ відповідної якості, створення робочих місць, так і шкоду через забруднення довкілля, формування важких умов праці тощо. Особливо це стосується діяльності підприємств машинобудування, специфікою основної діяльності яких є ресурсомісткість виробництва, наявність «гарячих», «холодних» цехів, технологічні процеси яких створюють важкі та шкідливі умови роботи для працівників, висока частка відходів виробництва, негативний вплив на навколишнє середовище. Така тенденція свідчить про потребу розвитку концепції соціально відповідальної діяльності підприємств машинобудівної галузі, спрямованої на максимізацію корисності для суспільства й уникнення негативних наслідків у процесі їх функціонування. Практичне застосування цієї концепції відбувається за допомогою соціально орієнтованих заходів, які є джерелом витрат і способом підвищення репутації підприємства. Тому відображення таких витрат у обліковій системі повинно стати одним із першочергових заходів у процесі інтеграції діяльності вітчизняного бізнесу до європейських стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження питань облікового відображення результатів соціально відповідальної діяльності підприємств здійснили вітчизняні учені-економісти й практики: І. Жиглей [3], І. Замула [4], О. Кондратюк [5], С. Король [6], В. Папінко [10], М. Пушкар [12], В. Пархоменко [11], Г.В. Янголь [18] та інші, а також зарубіжні науковці: Дж. Харрінгтон [15], А. Фейгенбаум [16], Я. Соколов [14], М. Метьюс, М. Перера [9], Р. Грей, Дж. Бебінгтон [1].

Однак наукові дослідження з питань обліку витрат соціально відповідальної діяльності підприємств машинобудівної галузі є фрагментарними, що вимагає їх додаткового розгляду. Зокрема, потребують дослідження питання цільової спрямованості соціальної відповідальності машинобудівних підприємств через вивчення специфіки їх діяльності та впливу на навколишнє середовище, видів витрат та їх облікового відображення.

Мета статті полягає у розкритті особливостей діяльності машинобудівних підприємств та їх впливу на внутрішнє і зовнішнє середовище, визначенні чинників, що впливають на складність обліку витрат

соціальної відповідальності та специфіку їх відображення в системі обліку.

Методика дослідження. Для одержання достовірних результатів проведеного дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: аксіоматичний і абстрагування – для пояснення змісту та необхідності обліку витрат соціально відповідальної діяльності; конкретизації – для вивчення особливостей виробництва машинобудівної промисловості; діалектичний, логічний метод – для дослідження чинників, що впливають на рівень складності обліку соціальних витрат.

Виклад основного матеріалу. Можливість оперування своєчасною та достовірною інформацією про господарську діяльність в постіндустріальну епоху зменшує невизначеність і знижує ризик прийняття помилкових рішень у конкретних ситуаціях. Особливо це стосується інформації економічного спрямування, значну частину якої на підприємствах продукує облікова система, яка тісно співіснує із іншими інформаційними й керуючими системами підприємства, оскільки формує інформацію про них і для них.

На взаємозв'язок обліку з іншими системами підприємства вказує М. Пушкар. Він зазначає, що облік не є автономним утворенням, яке розвивається за своїми іманентними законами, він є компонентом складного цілого, де включений у систему суспільно-виробничих і культурних зв'язків в якості одного з елементів об'єктивної реальності [13, с. 5]. Тому важливо, щоб система обліку реагувала на багатоцільові запити інших систем підприємства, створюючи при цьому необхідну для успішної діяльності інформацію. Оскільки вплив підприємств машинобудівної галузі на зовнішнє і внутрішнє середовище є суттєвим, то створення інформації про ступінь соціально відповідальної поведінки таких підприємств є першочерговим завданням. Дане твердження підтверджують аргументи С.Я. Король з приводу того, що серед проблем розвитку соціальної відповідальності слід звернути увагу на неспроможність бізнесу оцінити й адекватно представити свої досягнення у цій сфері. Відповідно джерелом інформації для проведення розрахунків є управлінський облік, який може бути зорієнтований на досягнення певних стратегічних цілей та використання не лише внутрішньої, а й зовнішньої інформації, надання необхідних даних для виконання соціально орієнтованих функцій бізнесу [6, с. 81-85].

Вагомість системи обліку, як основної інформаційної системи підприємства, що спрямована на відображення результатів впливу господарської

діяльності на представників суспільства, вказують законодавчо встановлені вимоги. Згідно з принципом повного висвітлення передбачено, що фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки господарських

операцій і подій, яка здатна вплинути на рішення, що приймаються на її основі. Тому ступінь соціальної відповідальності, який присутній в процесі господарської діяльності машинобудівних підприємств, повинен бути відображеним у звітності.

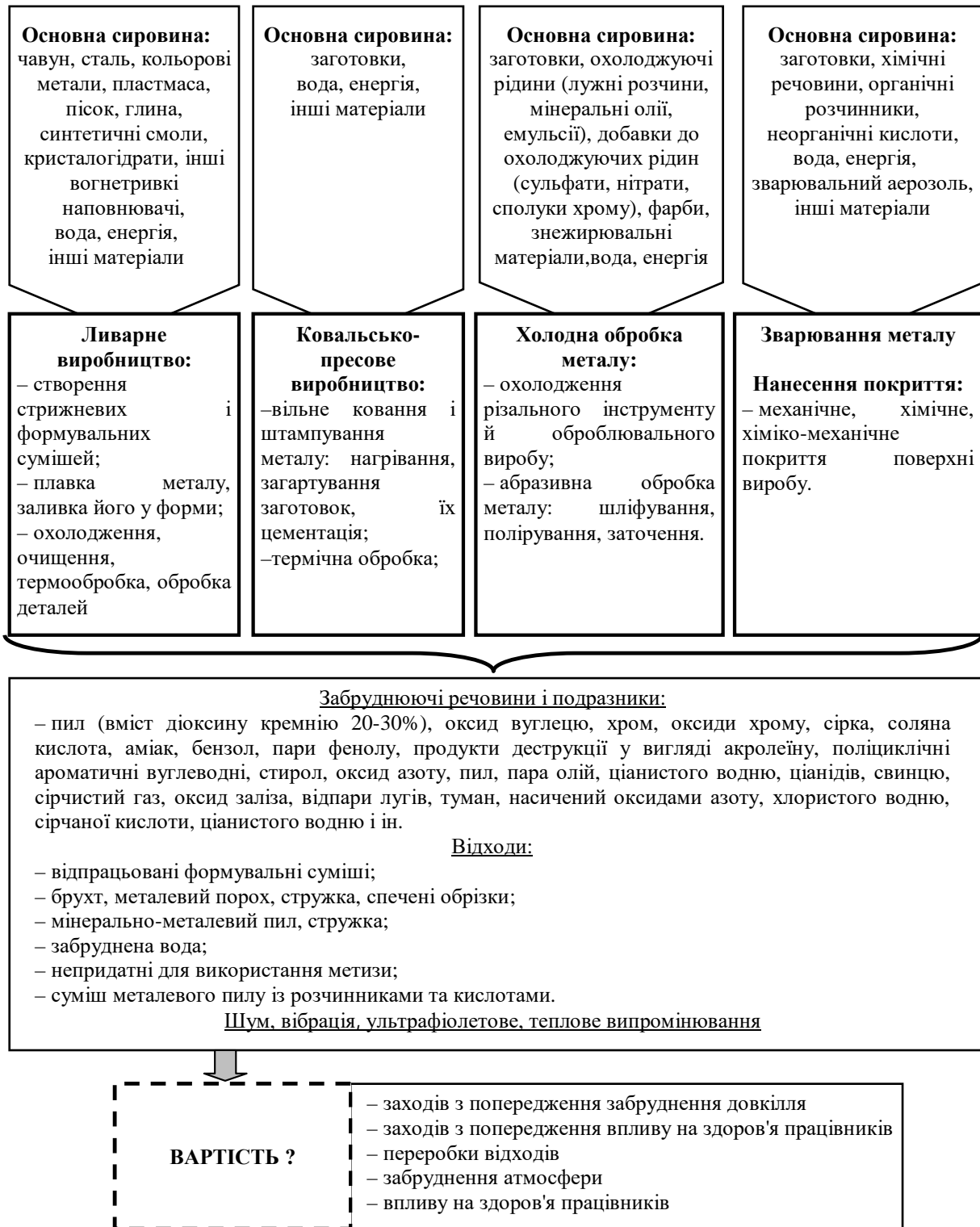

Рис. 1. Особливості впливу основного виробництва підприємств машинобудівної галузі на працівників і довкілля

Джерело: складено автором.

Машинобудування України є ресурсомісткою галуззю, що чинить значний вплив на оточуюче середовище. Її перевагами є те, що на етапі переходу України у постіндустріальну епоху даний вид промислового виробництва набуває значення «галузів-організатора», здатної удосконалювати розвиток усієї економіки країни, оскільки є постачальником матеріально-технічної бази. Однак, проаналізувавши технологію виробництва, можна відзначити шкідливий вплив господарської діяльності машинобудівної промисловості на працівників та навколишнє середовище (рис. 1). Тому система обліку повинна надавати інформацію про вартість заходів, які підприємство створює для запобігання утворення негативного впливу на зовнішнє і внутрішнє середовище, а також вартість ліквідації такого негативного впливу, що виявляється у формі суспільних витрат (витрат, що несе держава, інші представники суспільства для усунення негативних наслідків господарської діяльності підприємств).

Дані думки розвивали у своїх дослідженнях значна кількість вчених і економістів. Зокрема Е. Сіверсон, А. Портер, Л. Нортон відносили облік до соціальних наук, а не до економічних [14, с. 452]. Я. Соколов вважав за доцільне відображати побічний вплив процесу виробництва, а також розраховувати суспільні витрати, пов'язані із ліквідацією негативних наслідків діяльності підприємства на суспільство. Віднесення суспільних витрат на собівартість продукції призвело б до зниження конкурентоспроможності безвідповідальних бізнес-структур і стало стимулом утвердження соціальної відповідальності у процесі господарювання [14, с. 178].

Р. Грей, Дж. Бебінгтон, Д. Волтерс вважали за необхідне показувати в обліковій системі витрати підприємства, пов'язані із споживанням енергетичних ресурсів, пакуванням продукції, переробкою побутових і промислових відходів. Окрім того, вони зосереджували увагу на ідентифікації інвестицій, пов'язаних із використанням інновацій у процесі взаємодії господарської діяльності та довкілля [1].

М. Метьюс та М. Перера розглянули поняття соціального обліку, як сфери бухгалтерського обліку, яка постійно розвивається, вивчаючи нові проблеми, і залежить від економічного та соціального стану суспільства. Науковці зобразили п'ятирівневу модель соціального обліку, у якій перших два рівня належать приватному сектору. На першому рівні вони розмістили облік соціальної відповідальності, який підприємства ведуть з метою складання звітності, призначеної для працівників, отримання інформації про види і вартість заходів з управління трудовими ресурсами, систем участі колективу в управлінні процесом виробництва. Другим рівнем виступає облік сукупного впливу підприємства на суспільство. На думку дослідників, такий облік повинен враховувати проблеми виявлення, вимірювання, оцінки і розкриття впливу діяльності підприємства на зовнішнє середовище. До його завдань відносили стратегічне планування, аналіз витрати/вигоди, екологічний облік [9, с. 622-625].

Представники англійської та американської наукових шкіл, – А. Раппапорт, А. Літлтон, В. Ціммерман, М. Бедфорд пропонували ввести в теорію обліку нові категорії, такі як соціальні витрати, соціальні доходи, інформацію про них узагальнювати у Соціальному балансі та Звіті про соціальні доходи та витрати. Предмет обліку рекомендували розширити від окремо взятого підприємства до суспільства загалом, а завдання обліку вбачали не у розрахунку прибутку фірми, а у визначенні величини впливу діяльності підприємства на соціум [14].

Для формування адекватної запитам користувачів інформації про рівень соціально відповідальної діяльності промислових підприємств слід налагодити процес збору та обробки інформації на усіх рівнях облікової системи: у системах управлінського, фінансового обліку та контролінгу.

Витратно-орієнтована позиція управлінського обліку спрямована на обрахунок собівартості, а також економічної ефективності соціальних заходів. Зокрема, можна визначити величину соціально орієнтованих витрат за бізнес-процесами чи окремими проектами, проаналізувати відхилення фактичних даних від запланованих на оперативному рівні та у динаміці подій.

Система фінансового обліку відображає інформацію про майновий стан, результати діяльності, рух грошових коштів, капіталу підприємства. Особливістю даної інформаційної системи є те, що створення інформації відбувається у статистиці на певну дату, така інформація відображає минулий хід подій, тобто є ретроспективною. Важливо, щоб існувала можливість відслідкувати, яким чином впровадження елементів соціальної відповідальності впливало б на зміну базових показників, які формує фінансовий облік (зміни в майновому стані, результатах діяльності, фінансових ресурсах тощо). Тобто доцільно створити алгоритм трансформації фактів господарської діяльності у фінансовому обліку таким чином, щоб отримувати репрезентативну інформацію про діяльність підприємства у сфері соціальної відповідальності.

Інформація обліку значною мірою впливає на планування заходів соціального характеру, прогнозування їх фінансового навантаження, оскільки облік ставить своїм завданням описувати, пояснювати, передбачати факти й одночасно спрямовувати наші дії. В цьому він спирається на чотири види моделей: описові, пояснювальні, прогностичні та моделі прийняття рішень [17, с. 3]. Сформувані прогностичні показники та моделі прийняття рішень соціально відповідальної діяльності підприємств можна, використовуючи контролінг, – інтегровану на основі синтезу обліку, аналізу, управління науку й практичну діяльність. Для цього необхідно встановити види, ресурсні межі потенційних соціальних програм та використати інструментарій прогнозування для управління ними.

Види та межі соціальних програм залежать від специфіки діяльності підприємства, а також його ресурсного потенціалу. Окрім зазначених чинників на наявність, види соціальних програм та їх облікове

відображення впливають й такі чинники як розміри підприємства та мотиви ведення його діяльності (рис. 2).

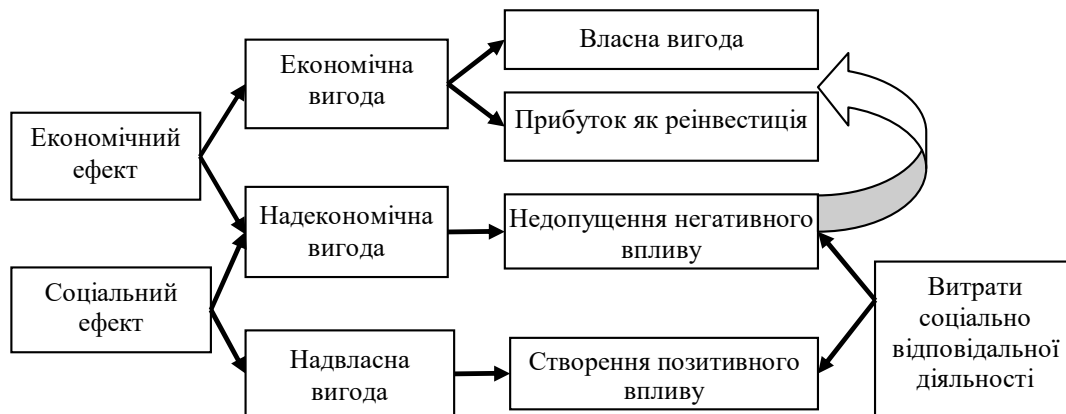

Рис. 2. Структура соціального й економічного ефектів

Джерело: сформовано автором на основі розвитку досліджень Г.І. Башнянина [2].

До основних мотивів ведення діяльності можна віднести економічний інтерес, надеконічну вигоду та надвласну вигоду (згідно доведеннями Г. Башнянина). Економічний інтерес полягає у бажанні власника ресурсів отримати певну грошову винагороду за вкладений капітал та працю. Він є базовим і основним рушієм, що створює передумови до ведення бізнесу. У ході господарської діяльності економічні одиниці зобов'язані діяти відповідно до вимог законодавства, проте показники соціальної діяльності є настільки незначними, що немає потреби вести відокремлений облік витрат соціально відповідальної діяльності. Однак, у процесі нарощування капіталу, підприємства стають настільки розвинутими, що мотиви їх діяльності трансформуються із отримання економічної вигоди у отримання надеконічної, а тоді надвласної вигоди.

Вважаємо, що надеконічна вигода проявляється у формі недопущення виникнення негативного впливу діяльності підприємства на працівників та навколишнє середовище. Це означає, що представники підприємства формують ряд заходів, пов'язаних із організацією безпечного для довкілля, працівників та суспільства виробництва (з використанням природоохисних засобів, дотриманням правил техніки безпеки, показників якості продукції). Надеконічна вигода є мотивом до створення соціального ефекту – виробництво якісної продукції екологічно безпечним способом, організацію безпечного для життя і здоров'я працівників місця праці, утилізацію відходів. Такі заходи окрім соціального ефекту приносять економічну вигоду, оскільки дозволяють знизити платежі за забруднення навколишнього середовища, підвищити продуктивність праці, збільшити обсяги продаж за рахунок високої якості продукції, отримати повторну сировину чи дохід від продажу

перероблених відходів тощо. Цілком логічно, що надеконічну вигоду мали б отримувати середні та великі за розміром підприємства, у яких достатньо ресурсів для здійснення відповідних соціальних проектів, а особливості та обсяги виробництва вимагають виконання конкретних заходів, пов'язаних із недопущенням виникнення негативного впливу діяльності підприємства на зовнішнє і внутрішнє середовище (рис. 3).

Під надвласною вигодою Г. Башнянин розумів соціальну вигоду, сутність якої полягає у створенні благ чи наданні послуг, які приносять користь виключно для суспільства (соціально-духовне, соціально-інтелектуальне збагачення тощо) [2, с. 269]. Якщо цього не відбувається, тоді в економіці панує меркантильний спосіб виробництва, де бізнес-структури працюють виключно в цілях власного збагачення, мінімізуючи розміри витрат на соціальні заходи. Через це знижується суспільна корисність від діяльності підприємства, оскільки зростають суспільні витрати, пов'язані із ліквідацією негативних наслідків господарської діяльності. Тому в процесі розвитку соціально економічних відносин, становлення постіндустріального суспільства посилюється вплив підприємств на суспільство, а економічний ефект укрупнюється і трансформується у надвласну вигоду надзвичайно багатих підприємств. У такому випадку підприємства у своїй поведінці починають орієнтуватися не на економічну, а на соціальну вигоду, тобто вони зацікавлені у тому, щоб здійснити внесок у розвиток суспільства, у вирішення проблем, актуальних для певної місцевості, однак не пов'язаних безпосередньо із їхньою основною діяльністю (благодійництво, організація заходів із вирішення актуальних проблем суспільства (людей, тварин, природи тощо)).

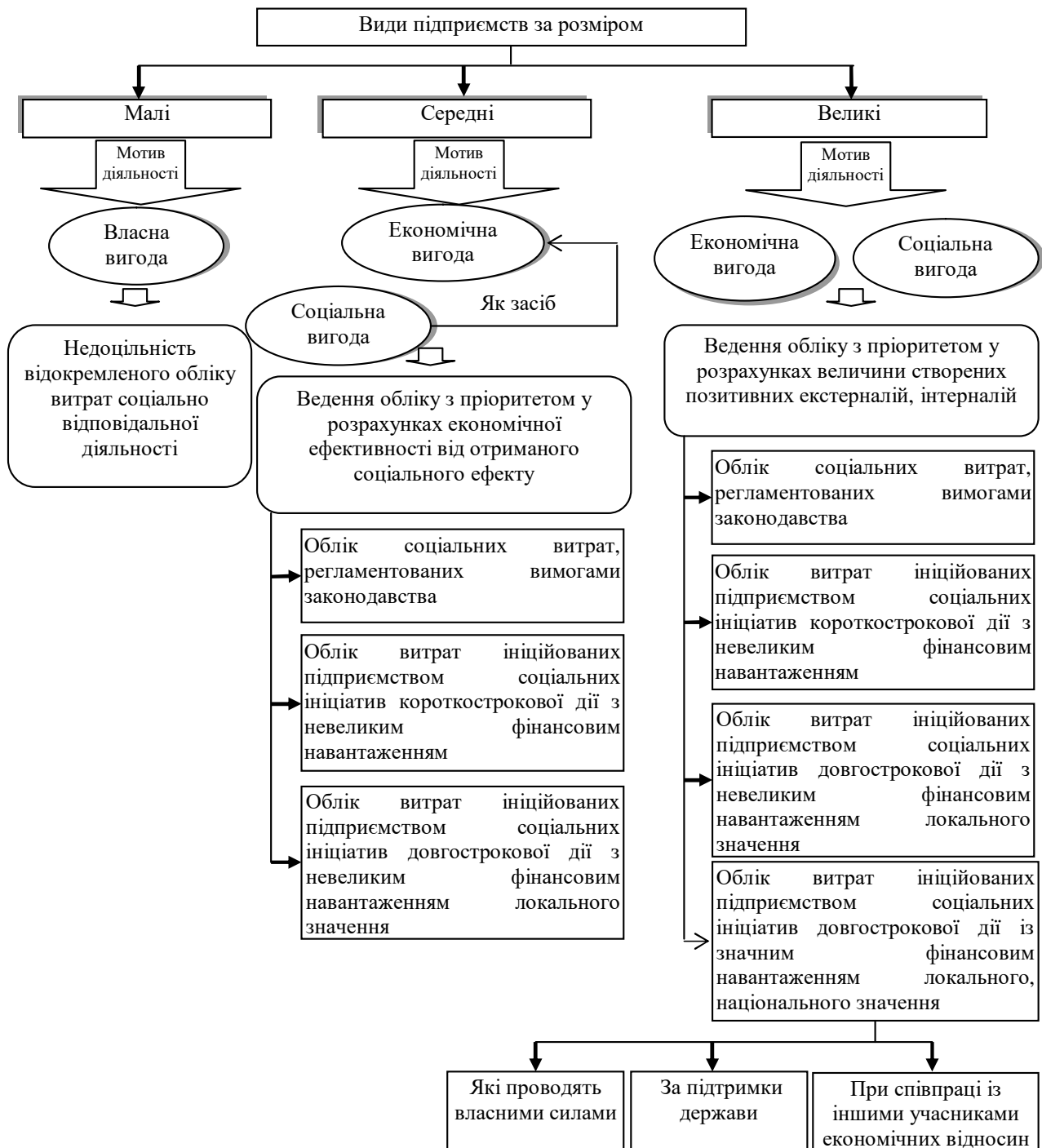

Рис. 3. Чинники впливу на складність обліку соціальних витрат

Джерело: сформовано автором.

Реалізація таких заходів можлива через залучення ресурсів на проведення соціальних ініціатив довготривалої дії із значним фінансовим навантаженням. При достатньому рівні концентрації капіталу такі витрати бере на себе підприємство, створюючи соціальні ініціативи самостійно. Якщо соціально орієнтовані заходи є довготривалими, із значним фінансовим навантаженням, підприємства можуть об'єднувати зусилля із іншими учасниками економічних відносин: іншими підприємствами, благодійними фондами, державою. Однак, для

успішного проведення таких заходів необхідно оперувати інформацією, на основі якої можна здійснювати управління ними протягом тривалого періоду. Вважаємо, що таку інформацію можна створити у системі обліку, ідентифікуючи результати соціальних заходів.

Висновки. Діяльність підприємств чинить прямий вплив на суспільство, а це означає, що останнє повинно отримувати користь від такої діяльності. На створення користі для суспільства спрямована концепція соціальної відповідальності підприємств,

дотримання якої вимагає витрачання фінансових, трудових, матеріальних ресурсів. Оскільки витрати таких ресурсів підпорядковані основній меті соціальної відповідальності (створення користі для суспільства), їх слід узагальнювати й аналізувати.

Витрати соціально відповідальної діяльності повинні бути важливою категорією обліку, оскільки їх ідентифікація у системі обліку й узагальнення у звітності дозволить вирішити низку проблем макроекономічного характеру (фіаско ринку, асиметрії інформації) та сприятиме створенню економічних переваг для підприємства. Оскільки підприємства машинобудівної промисловості здійснюють значний вплив на суспільство, тому ведення обліку результатів рівня їх відповідальної діяльності є актуальним завданням.

Визначено чинники впливу на складність обліку витрат соціально відповідальної діяльності. Ними є: розмір підприємства та ступінь концентрації його капіталу, мотиви ведення діяльності. Дані чинники виступають основною причиною створення надекономічної та надвласної вигоди, на досягнення якої спрямовують такі витрати. Чим важчими будуть заходи досягнення вказаних вигод, тим більш різноманітною повинна бути інформація про соціальні витрати, а отже – вищим рівень складності обліку витрат соціальної відповідальності.

4 Список використаних джерел

1. Gray R., Bebbington J., Walters D. Accounting for the environment. London: Paul Chapman publishing LTD. 348 p.
2. Башнянин Г. І. Метрологічні економічні системи: вступ у загальну теорію і методологію формування економічних параметрів. Львів: Новий світ-2000, 2005. 1083 с.
3. Жиглей І. В. Бухгалтерський облік соціально відповідальної діяльності: теорія, методологія, організація: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). Житомир, 2011. 37 с.
4. Замула І. В. Бухгалтерський облік екологічної діяльності: теорія та методологія: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2010. 439 с.
5. Кондратиук О. М. Облік і аналіз екологічних витрат промислових підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09 – Бухгалтерський облік, аналіз і аудит (за видами економічної діяльності). К., 2008. 260 с.
6. Король С. Я. Роль управлінського обліку в досягненні соціальної відповідальності бізнесу. *Вісник КНТЕУ*. 2014. № 1. С. 80-87.
7. Котлер Ф. Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства/ Пер. з англ. С. Яринич. К.: Стандарт, 2005. 302 с.
8. Малюга Н., Замула І. Екологічні витрати: класифікація та бухгалтерське відображення. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2009. № 4. С. 35-41.

9. Мэтьюс М. Р., Перера М. Х. Б. Теория бухгалтерского учета: учебник/ перевод с англ. под ред. Соколова Я. В., Смирновой И. А. М.: Аудит ЮНИТИ, 1999. 663 с.

10. Папінко В. З. Облік і аналіз природоохоронної діяльності підприємств хімічної промисловості України: дис. ... кандидата екон. наук: спец. 08.06.04. Тернопіль, 2004. 262 с.

11. Пархоменко В. М. Бухгалтерський облік, внутрішній контроль і економічний аналіз витрат на поліпшення якості продукції: проблеми теорії та методології: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2010. 560 с.

12. Пушкар М. С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів): монографія. Тернопіль: Карт-бланш, 2006. 334 с.

13. Пушкар М. С. Філософія обліку: монографія. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 157 с.

14. Соколов Я. В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней. М.: Аудит ЮНИТИ, 1996. 638 с.

15. Харрингтон Дж. Управление качеством в американских корпорациях: сокр. пер. с англ. М.: Экономика, 1990. 271 с.

16. Фейгенбаум А. Контроль качества продукции. М.: Экономика, 1986. 476 с.

17. Чумаченко М. Г. Бухгалтерський облік: минуле, сучасне... майбутнє. *Світ бухгалтерського обліку*. 1997. № 1. С. 2-12.

18. Янголь Г. В. Індикатори результативності металургійних підприємств у контексті впровадження моделі корпоративної соціальної відповідальності. *Облік і фінанси*. 2019. № 2(84). С. 164-172.

4 References

1. Gray, R., Bebbington, J., Walters, D. (2007). Accounting for the environment. London: Paul Chapman publishing LTD.
2. Bashnianyn, H. I. (2005). Metrolohichni ekonomichni systemy: vstup u zahalnu teoriuu i metodolohiiu formuvannia ekonomichnykh parametriv [Metrological economic systems: introduction to the general theory and methodology of formation of economic parameters]. Lviv: Novyi svit-2000.
3. Zhyhlei, I. V. (2011). Bukhhalterskyi oblik sotsialno vidpovidalnoi diialnosti: teoriia, metodolohiia, orhanizatsiia [Accounting for socially responsible activities: theory, methodology, organization] (Dissertation abstract). Zhytomyr: Zhytomyrskyi derzhavnyi tekhnolohichni universytet.
4. Zamula, I. V. (2010). Bukhhalterskyi oblik ekolohichnoi diialnosti: teoriia ta metodolohiia [Environmental accounting: theory and methodology]. Zhytomyr: ZhDTU.
5. Kondratiuk, O. M. (2008). Oblik i analiz ekolohichnykh vytrat promyslovykh pidpriemstv [Accounting and analysis of environmental costs of industrial enterprises] (Dissertation abstract). Kyiv: Kyivsty natsionalnyi ekonomichni universytet.

6. Korol, S. Ya. (2014). Rol upravlinskoho obliku v dosiahnenni sotsialnoi vidpovidalnosti biznesu [The role of management accounting in achieving corporate social responsibility]. *Visnyk KNTEU*, (1), 80-87.
7. Kotler, F. (2005). Korporatyvna sotsialna vidpovidalnist. Yak zrobyty yakomoha bilshe dobra dlia vashoi kompanii ta suspilstva [Corporate Social Responsibility. How to do the best you can for your company and society] (Translate into English by S. Yarynych). Kyiv: Standart.
8. Maliuha, N., Zamula, I. (2009). Ekolohichni vytraty: klasyfikatsiia ta bukhhalterske vidobrazhenia [Environmental costs: classification and accounting]. *Bukhhalterskyi oblik i audyt*, (4), 35-41.
9. Metius, M. R., Perera, M. Kh. B. (1999). Teoryia bukhhalterskoho ucheta [Accounting theory] (Translate into English by Sokolov Ya. V., Smyrnova I. A.). Moskva: Audit YuNITI.
10. Papinko, V. Z. (2004). Olik i analiz pryrodokhoronnoi diialnosti pidpriemstv khimichnoi promyslovosti Ukrainy [Accounting and analysis of environmental activity of chemical industry in Ukraine] (Candidate dissertation). Ternopil: Ternopilskyi nacionalnyi ekonomichni universytet.
11. Parkhomenko, V. M. (2010). Bukhhalterskyi oblik, vnutrishnii kontrol i ekonomichni analiz vytrat na polipshennia yakosti produktsii: problemy teorii ta metodolohii [Accounting, internal control and economic analysis of costs for improving product quality: problems of theory and methodology]. Zhytomyr: ZhDTU.
12. Pushkar, M. S. (2006). Kreatyvnyi oblik (stvorennia informatsii dlia menedzheriv) [Creative Accounting (Creating Information for Managers)]. Ternopil: Kart-blansh.
13. Pushkar, M. S. (2002). Filosofiia obliku [Accounting philosophy]. Ternopil: Kart-blansh.
14. Sokolov, Ya. V. (1996). Bukhhalterskyi uchet: ot ystokov do nashykh dnei [Accounting: from the origins to the present day]. Moskva: Audit YuNITI.
15. Harrington, Dzh. (1990). Upravlenie kachestvomi amerikanskikh korporatsyiakh [Quality Management in US corporations] (Translate into English). Moskva: Ekonomika.
16. Feihenbaum, A. (1986). Kontrol kachestva produktsii [Product quality control]. Moskva: Ekonomika.
17. Chumachenko, M. H. (1997). Bukhhalterskyi oblik: mynule, suchasne... maibutnie [Accounting: past, present... future]. *Svit bukhhalterskoho obliku*, (1), 2-12.
18. Yanhol, H. V. (2019). Indykatory rezultatyvnosti metalurhiinykh pidpriemstv u konteksti vprovadzhennia modeli korporatyvnoi sotsialnoi vidpovidalnosti [Metallurgical Enterprises Performance Indicators in the Context of the Corporate Social Responsibility Model Implementation]. *Oblik i finansy*, 2(84), 164-172.